

Lamár Erzsébet

Bevezetés a szubjektivitás filozófiájába

6. Lét és egzisztencia. (Heidegger) 6. 1. Fenomenológia és fundamentálonológia.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

6. 1. Lét és egzisztencia. (Heidegger) Fenomenológia és fundamentálonológia.

A szemelvények az alábbi kötetből származnak:

Heidegger, Martin: *Lét és idő*. (Ford. Vajda Mihály et al.) Osiris, Bp., 2019. (LI)

*

Martin Heidegger kétséget kizáróan a filozófiatörténet egyik legismertebb és legellentmondásosabb alakja. Az első korszak, sőt, talán az egész *œuvre* főművének tekintett *Lét és idő* 1927-ben jelent meg, és ahogyan látni fogjuk, első és legfontosabb belátása a magában vett lét mindenek felett/előtt való primátusa, ebből következően pedig a legsajátabb végességében autentikus egyedi létezés tisztelete. Ezen a kurzuson nem célunk a mű átfogó elemzése, azonban az általunk tárgyalandó szövegrész olvasása előtt hasznos lehet feleleveníteni a mű főbb téziseit, alapfogalmait; ebben a leckében tehát erre fogunk törekedni.

Martin Heidegger (1889-1976)

Ahogyan Suki Béla, Heidegger értő monográfusa fogalmaz: a *Lét és idő* „végső konzekvenciáiban szubjektív idealista ontológia” (Suki 1978: 66). Suki ugyanis úgy véli, Heideggernek végső soron mégsem sikerült a magában való lét megragadása, a „szubjektum” mint racionális, ismeretelméleti ágens zárójelbe tétele. A heideggeri fenomenológiai ontológia célja a hagyományos metafizikai tradíció számára alapvető szubjektum-objektum opozíció felszámolása.

Heidegger úgy véli, hogy a metafizikus gondolkodás elidegenítette az embert a világtól és önmagától, hiszen azáltal, hogy egyrészt kizárólag a létezőt vizsgálja, másrészt pedig ember által teremtett értékeket abszolutizál, épp az önmagában vett léthez nem férhet hozzá: **az emberi történelem ezért nem más, mint a létfelejtés története.** A lét, mutat rá, a legáltalánosabb, épp ezért a legüresebb fogalmunk, hiszen minden, magunkról és a világról tett kijelentésünkben benne rejlik egyfajta előítéletként, melyre azonban – épp látszólagos evidenciája okán – elfelejtünk rákérdezni.

Az első és legalapvetőbb feladat tehát a létre irányuló kérdés feltevése – még hozzá helyes feltevése:

„Nem tudjuk, a »lét« mit jelent. De ha megkérdézzük: »mi a „lét”?« [»was ist „Sein”?«], már benne tartjuk magunkat az »ist« megértésében anélkül, hogy fogalmilag képesek lennénk rögzíteni, mit jelent. Még azt a horizontot sem ismerjük, amely felől értelmét megragadhatnánk és rögzíthetnénk. *Ez az átlagos és homályos létmegértés – faktum.*”

(LI 2. §)

Heidegger tehát határozott **kritikát fogalmaz meg a racionalizmussal szemben**, mely szerinte betetőzte az ember önmagától és környezetétől való elidegenítését: Descartes a létet a gondolkodástól tette függővé, végül Kant a magánvalóban véglegesen elérhetlenné tette azt az ember számára.

Fontos azonban kiemelnünk, hogy amikor Heidegger a **„szubjektum” irracionálisát** állítja, ezzel nem az emberi létezés értelmetlenségét, hanem a létnek (*sum*) a gondolkodással (*cogito*) szembeni elsőbbségét deklarálja. Szubjektum és objektum, lényeg (*essentia*) és lét (*existentia*) egysége nem a gondolkodásban, csakis az egzisztenciában állítható helyre.

A racionális megismerésen alapuló metafizikus életformát az autentikus, irracionális emberi egzisztenciának kell felváltania.

A **fundamentálonológia** lényege szerint **fenomenológiai ontológia**, Heidegger azonban fontosnak tartja rögzíteni a husserli fenomenológiától való eltéréseket. Úgy véli ugyanis, mestere alapvetően megőrizte a lét és a lényeg megkülönböztetését, az *epokhéval* magát a valóságot, a létet tett zárójelbe, így az intencionalitás nem jelenthet valóban közvetlen tudat-tárgy viszonyt.

A heideggeri fenomén a szó legszorosabb értelmében *maga* a lényeg, a magát-önmagában-önmagán-megmutató [*phainomenon*], melyet a beszéd [*logos*] tesz közvetlenül megragadhatóvá.

A nyelv tehát a fenomenológiai, azaz a heideggeri értelemben közvetlen, intuitív megismerés eszközévé válik, hiszen képes megszólaltani a magában való létet; a jellegzetes heideggeri terminológia célja, hogy megtalálja ehhez a megfelelő szavakat.

„A lét a teljességgel *transcendens*. A jelenvalólét transzcendenciája kitüntetett transzcendencia, amennyiben a legradikálisabb *individuáció* lehetősége és szükségszerűsége rejlik benne. (...) A filozófia egyetemes fenomenológiai ontológia, mely a jelenvalólét hermeneutikájából indul ki, ennek számára mint az *egzisztencia* analitikája számára minden filozófiai kérdés ott végződik, ahonnan *ered* és ahová *visszatér*.”

(LI 7. §)

A feladat tehát a létre irányuló kérdés helyes feltevése, de vajon milyen pozícióból nyílik erre lehetőség? Heidegger, miközben maga is tisztában van ezen premissza alapvető ellentmondásosságával, azt állítja: egyedül az ember képes feltárni és megragadni a lét értelmét: bár célja a magán-való-lét megragadása, kénytelen belátni, hogy az analízis során képtelenek vagyunk kilépni a szubjektum-objektum relációból. A metafizika meghaladása új nyelvet igényelne, de mindig van *valaki*, aki mond *valamit*, mert a lét az emberen keresztül szólal meg. A fundamentálonológia kidolgozása tehát kizárólag fenomenológiai ontológiaként lehetséges.

Irodalom:

- Ullmann Tamás: „Martin Heidegger” In: Boros Gábor et al.: *Filozófia*. Akadémiai Kiadó, Bp., 2010. 1017-1029.
- Suki Béla: *Martin Heidegger filozófiájának alapkérdései*. Gondolat, Bp., 1976.

Ellenőrző kérdések:

1. Mit ért Heidegger fenomenológia alatt?
2. Miért fenomenológiai ontológia a fundamentálonológia?